

بررسی و تحلیل تاکتیک‌های نظامی گروه تکفیری داعش در جنگ نیابتی

علیه دولت و ملت سوریه

محمد بلخی^۱، دکتر ابوالقاسم مردمی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۰۴

چکیده

پدیده جنگ در کلیه منابع، اشاره به منازعه‌ی مسلحانه دارد. بی‌تردید شیوه‌های جنگ با پیشرفت تکنولوژی نیز تغییر کرده است. جنگ‌های نیابتی در انتخاب شیوه‌ها و تاکتیک با دیگر جنگ‌ها تفاوت دارد. هدف پژوهش حاضر تجزیه و تحلیل تاکتیک‌های نظامی گروه تکفیری داعش و اولویت‌بندی آنها در جنگ نیابتی و ارائه راهکارهای مناسب برای مقابله با آن است. این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی و روش آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. تلاش شده است تا اطلاعات پیرامون تاکتیک‌های نظامی داعش، با استفاده از روش کتابخانه‌ای و مراجعه به اسناد و مدارک موجود، مصاحبه با افراد خبره در منطقه و تجربه محقق و همچنین از طریق پرسشنامه گردآوری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که داعش در عملیات‌های نظامی (رزم) خود به‌طور عمده از تاکتیک‌های کمین ۸۰٪، انتحاری ۷۵٪، تاخت ۷۰٪، استفاده از زمین ۷۵٪ و تاکتیک‌های روانی (رعب وحشت ۹۰٪، شایعه ۷۵٪، عوام فریبی ۶۵٪، تفرقه و غیره بیشترین بهره را برده است). همچنین داعش از آموزش و تجهیز نیروها با استفاده از مدرن‌ترین و به‌روزترین تجهیزات بهره‌برداری کرده است. برای مقابله با تاکتیک‌های داعش پیشنهادهایی چون اجرای کمین در عمق، اجرای تاخت در سحرگاه و...، با در نظر گرفتن شرایط محیطی و بالا بردن سطح رفاه مردم (آموزش، بهداشت، توسعه کشاورزی و غیره)، ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: داعش، تاکتیک جنگی، جنگ نیابتی، سوریه، تاکتیک‌های روانی.

۱- پژوهشگر دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).

۲- استادیار دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).

مقدمه

کشمکش‌ها و چالش‌های غرب با اسلام پس از حوادث یازده سپتامبر ۲۰۰۱ میلادی وارد فاز جدیدی شد و اسلام به‌عنوان خطرناک‌ترین و بزرگ‌ترین دشمن غرب از منظر سران نو محافظه‌کار کاخ سفید به افکار عمومی آمریکا و غرب معرفی شد. بر پایه‌ی این راهبرد و به بهانه‌های واهی چون مبارزه با تروریسم، از بین بردن سلاح‌های کشتار جمعی و ترویج دموکراسی در منطقه، افغانستان و عراق به اشغال آمریکا در آمد. می‌توان داعش را مولود نامبارک تهاجم نظامی ارتش آمریکا و انگلیس به عراق دانست که با شعار مبارزه با آمریکا تلاش کرد با دامن زدن به تبلیغات دروغین مذهبی و مظلوم‌نمایی، به‌عنوان جایگزین نیروهای اشغالگر آمریکایی در عراق به آمل خود مشروعیت بخشیده و دولت به‌اصطلاح اسلامی شام و عراق تأسیس نماید. خروج آمریکا از عراق، بحران سوریه، تغییر میدان فعالیت داعش از عراق به سوریه و نزدیکی دیدگاه‌های آمریکا، اسرائیل و عربستان سعودی در خصوص دولت بشار اسد، فصل مشترکی در روابط این گروه تروریستی با این کشورها گشود.

با شروع بحران در سوریه، نیروهای خارجی و یا به‌اصطلاح مجاهدین زیادی با همان مدل جذب در افغانستان به سوریه سرازیر شدند. جبهه‌النصره یا جبهه یاری اهل شام با القاعده عراق تبعیت کرد و به این ترتیب دولت اسلامی عراق و شام (داعش) به وجود آمد. داعش پیش از آن‌که از عراق به سوریه برود نام «داع»، یعنی دولت اسلامی عراق را برای خود انتخاب کرده بود اما پس از ورود به سوریه، حرف «ش» را به آخر داع اضافه نمود که از کلمه شام (نام قدیم سوریه) گرفته شده است. «داعش» عبارتی است که از حروف اختصاری «دولت اسلامی در عراق و شام» تشکیل شده است (منبع: ایسنا). این گروهک تروریستی قبل از آنکه از عراق به سوریه برود نام «داع» یعنی دولت اسلامی عراق را انتخاب کرده بود اما بعد از ورود به سوریه، حرف «ش» را به آخر داع اضافه کرد که از کلمه شام (نام قدیم سوریه) گرفته شده است. داعش برای محکم ساختن جای پای خود در سوریه، اقدام به تصرف شهرهای زیادی در سوریه مانند رقه، دیرالزور تا استان الانبار عراق نمود. در حال حاضر داعش فعال‌ترین و تندروترین گروه تکفیری فعال در مناطق سوریه و عراق به شمار می‌رود. این سازمان تروریستی با ترکیبی از نیروهای سلفی، وهابی و بعضی از حمایت آشکار و پنهان برخی از کشورها برخوردار است. در این راستا آمریکا با مدیریت

و برنامه‌ریزی کلان حرکت‌های تروریست‌ها، عربستان سعودی و قطر با تأمین مالی؛ رژیم صهیونیستی با آموزش و تجهیز نظامی؛ ترکیه و اردن با ایجاد امکانات ترابری و تأمین مکان‌های آموزشی؛ و همچنین کشورهای اروپایی و عربی با حمایت‌های رسانه‌ای و زمینه‌سازی انتقال تروریست‌های موجود در کشورهايشان به این گروهک سلفی-تکفیری کمک می‌نمایند.

بیان مسأله

به اعتقاد اکثر صاحب‌نظران نظامی و سیاسیون در دوران جدید، مهم‌ترین مسأله برای تثبیت هرچه سریعتر اهداف مورد نظر ایالات متحده در سطح جهانی به‌عنوان یک قطب و هژمونی قدرت، از سر راه برداشتن تمام موانع موجود و تثبیت رهبری آمریکا می‌باشد. طرح خاورمیانه بزرگ و اتهامات و تهدیدات علیه ایران و سوریه و مرعوب کردن اعراب و حتی انجام عملیات علیه حزب‌الله لبنان در راستای تحمیل این هژمونی بود. ایالات متحده آمریکا برای دستیابی به اهداف تعریف شده، با استفاده از ابزار و قدرت نظامی، اعزام نیرو و حمله به کشورهای مختلفی چون سومالی، صربستان، افغانستان و عراق در جهت تحقق نیت نظم نوین جهانی (به رهبری ایالات متحده) حرکت نظامی خود را شروع نموده است. ایالات متحده در جنگ‌های اخیر با توجه به وضعیت سیاسی، منطقه‌ای و بین‌المللی، حملات خود را توجیه و از روش‌ها و تاکتیک‌های متعدد استفاده کرده در تمامی این جنگ‌ها ابزارها، تاکتیک‌ها و تکنیک‌ها از مهم‌ترین عناصر دستیابی به اهداف طراحی شده در عملیات‌های آمریکا به شمار می‌روند. از طرفی واقعه ۱۱ سپتامبر (۲۰ شهریور ۱۳۸۰) به‌عنوان نقطه عطفی در نگرش‌های سیاست خارجی این کشور در سطح جهانی تبدیل شد. فضای نظامی‌گری حاکم بر آمریکا پس از این واقعه، بهانه‌های خوبی را تحت عنوان مبارزه با تروریسم، حمایت از دموکراسی و آزادی برای آن‌ها به ارمغان آورد. می‌توان گفت که هسته اولیه داعش در سال ۲۰۰۴ م در زمان حمله آمریکا به عراق به وجود آمد. گروهی بی‌منطق و بی‌رحم که با برافراشتن پرچم خشونت و خصومت، و عزم بر هدم اساس شریعت نموده‌اند.

بکارگیری تاکتیک‌های جنگ نامنظم یکی از شیوه‌های مقابله با دشمن قوی‌تر و با شرایط خاص خود می‌باشد. این شیوه جنگیدن و بکارگیری اصول و تاکتیک‌های آن در نبرد می‌تواند یک نیروی ضعیف در ابعاد نیروی انسانی، سازمان و تجهیزات را در مقابله رزمی با یک نیروی

قوی‌تر، سازمان یافته و مسلح به تجهیزات پیشرفته را پایدار و استوارتر نماید. اگر از چگونگی جنگیدن داعش و یا از تاکتیک‌ها و شیوه‌های آنان اطلاع پیدا کنیم، بدون تردید میزان آمادگی ما برای تعیین نوع آموزش‌ها، انتخاب روش‌ها و تاکتیک‌ها، نوع ابزارها و امکانات جهت مقابله با دشمن بیشتر و بهتر خواهد شد. به‌طور طبیعی این مسأله در ذهن مطرح می‌شود که جایگاه و نقش جنگ (نظامی، روانی) در این تقابل و رویارویی چیست؟ این مقاله بر آن است تا چگونگی کارکرد تاکتیک‌های جنگ‌های نامنظم داعش و مقابله با تهدیدات نظامی بررسی نماید. از این‌رو به دلیل گستردگی حجم تاکتیک‌های جنگ نامنظم و به‌منظور دستیابی به نتایج مطلوب و علمی، محقق به دنبال آن است تا مجموعه عملیات‌های نظامی و روانی داعش را مورد بررسی قرار دهد. به همین منظور سؤال اصلی از این موضوع متصور می‌شود که عملکرد نظامی گروه تکفیری تروریستی (داعش) در سوریه چیست؟

سؤال‌های تحقیق

سؤال اصلی

تاکتیک‌های جنگی داعش در جنگ نیابتی سوریه کدام است؟

سؤال‌های فرعی

مؤثرترین تاکتیک‌های نظامی داعش در نبرد سوریه کدامند؟

پشتیبانی مالی و تجهیزاتی داعش چه تأثیری در مؤثر بودن تاکتیک‌های آن دارد؟

برای مقابله با تاکتیک‌های داعش چه راه‌هایی را می‌توان ارائه کرد؟

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از حیث نوع، کاربردی است؛ و از روش توصیفی، تحلیلی، پیمایشی بهره گرفته است. چون پاسخ به مسأله مربوط به زمان حال است، لذا در این تحقیق از این روش استفاده شده است. در این تحقیق قصد دارد تا با بررسی شرایط فعلی و گردآوری داده‌های کامل‌تر و مناسب‌تر، به شناخت کامل‌تری از وضعیت در زمان حال دست یابد. در خصوص دست‌یابی به حقایق جنگ تکفیری و بررسی عوامل و تبیین موضوع، از روش توصیفی - تحلیلی و برای احصاء عوامل مؤثر

و تأثیر آن در جنگ تکفیری از روش پیمایشی استفاده شده است و همچنین ابزار گردآوری تحقیق فیش برداری و تهیه پرسشنامه می‌باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای در تاریخ ۱۳۹۳/۰۹/۰۴ فرمودند که حرکت بیداری اسلامی را منحرف کند. حرکت بیداری اسلامی یک حرکت ضد آمریکا، ضد استبداد و ضد دست نشانده‌گان آمریکا در منطقه بود. وظیفه تمامی مسئولان، نخبگان و تأثیرگذاران جامعه در قبال این موضوع بسیار سنگین است؛ از سویی دیگر حضرت امام علی (ع) در سخنان گوهربار خود می‌فرمایند که: «اول دشمن را بشناسید و بعد بر مبنای شناخت دشمن، برنامه‌ریزی و سازماندهی انجام دهید». از این رو شناخت تاکتیک‌های نظامی و روانی گروه تکفیری (داعش) ضروری به نظر می‌رسد. در این صورت است که با برنامه‌ریزی اصولی و سنجیده و همچنین آگاهی و شناخت کامل می‌توان بر تهدیدات آینده فائق آمد. امید است با انجام این تحقیق، به مدد حضرت باری تعالی، عواید زیر نصیب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران و یا حداقل دانشگاه‌های نظامی گردد:

- ۱- جلوگیری از غافلگیر شدن در آینده.
- ۲- برنامه‌ریزی درست و صحیح بر مبنای تاکتیک‌های دشمن.
- ۳- شناخت نقاط ضعف گروه تکفیری.
- ۴- جلوگیری از تلفات احتمالی در صورت جنگ در مرزهای ایران و شهرهای مستعد اختلاف انگیزی.

اهداف

هدف اصلی

دستیابی به نوع تاکتیک‌های نظامی گروه‌های تکفیری در جنگ نیابتی.

اهداف فرعی

تعیین انواع تاکتیک‌های نظامی بکارگیری شده توسط گروه‌های تکفیری در سوریه
بررسی تأثیر نحوه پشتیبانی و تجهیزات و آموزش داعش در تقویت تاکتیک‌های نظامی آن
ارائه راهکارهای مقابله با تاکتیک‌های نظامی داعش

پیشینه تحقیق

در بررسی‌های به عمل آمده مشخص گردید که تحقیقات اندکی در خصوص عملکرد نظامی گروه تکفیری صورت گرفته است که در سطور زیر برخی از آن پژوهش‌ها که به تحقیق حاضر نزدیک‌تر است اشاره می‌شود.

- ۱- اقبال، اسماعیل (۱۳۹۵)، مقاله بررسی تحلیلی فرآیند شکل‌گیری گروه تکفیری تروریستی داعش، فصلنامه علمی-تخصصی دانش جهادی، تهران، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری.
- ۲- جمعی از نویسندگان (۱۳۹۵)، آشنایی با جریان سلفی - تکفیری، تهران، معاونت تربیت و آموزش ستاد فرماندهی کل سپاه و دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)
- ۳- معاونت پژوهش و تولید علم مرکز امامت و مرکز باقرالعلوم (۱۳۹۳)، ردپای پیدا و پنهان داعش، تهران، در هر سه مورد به پیشینه فکری و اعتقادی داعش پرداخته شده است.

تعریف مفاهیم

- **تاکتیک**^۱: به دانش و هنر فرماندهی در صحنه جنگ اعم از طراحی و آرایش نظامی، مانورهای منطقه‌ای و مرحله‌ای، چگونگی استفاده از واحدهای نظامی و رزم، ترتیب آرایش و حرکات واحدهای نظامی نسبت به یکدیگر و نسبت به دشمن و طرح‌های ماهرانه‌ای که برای وصول به هدف بکار گرفته می‌شوند، تاکتیک گفته می‌شود (محمدنژاد، نوروزی، ۱۳۸۱: ۷۵).

- **تاکتیک نظامی**^۱: به کارگیری یگان‌های نظامی برای بازداشتن، غافلگیر کردن و شکست دادن یا انهدام نیروهای دشمن است که شامل آماده شدن و مانور کردن عناصر یا یگان‌ها نسبت به یکدیگر و در برابر دشمن می‌شود (محمد نژاد، نوروزی، ۱۳۸۱: ۷۶).
- **داعش**: داعش نام اختصاری «الدوله الاسلامیه فی العراق و الشام» است که بعد از ناآرامی‌های مناطق شمال سوریه در سال ۲۰۱۳ میلادی اعلام موجودیت کرد. داعش پس از تصرف شمال عراق و سوریه و همچنین تصرف استان موصل در ژوئن ۲۰۱۴ میلادی نام خود را به دولت اسلامی یا خلافت اسلامی که در پی تشکیل حکومت اسلامی در سراسر سرزمین اسلامی منطقه حتی فراتر از آن است، تغییر داد (اقبال، ۱۳۹۵).
- بنابراین داعش یک گروه مسلح و بومی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای است که با پشتوانه مالی، لجستیکی و آموزشی و با هدف ایجاد تفرقه و معرفی اسلام (آمریکایی) (اسلام‌ستیزی) بر علیه حکومت‌های اسلامی منطقه دست به سلاح برده است.
- **جنگ**: جنگ از نظر لغوی به معنای نبرد، پیکار، رزم، کارزار، برآورد، زد و خورد و کشتار میان چند تن یا میان سپاهیان چند کشور است (سیف‌الهی، ۱۳۸۴: ۱۵). اما از نظر اصطلاحی، درگیری مسلحانه‌ای است که میان دو کشور یا بیشتر در راه تحقق اهداف سیاسی و یا نظامی با بکارگیری نیروهای نظامی برای حل درگیری بین آنها صورت می‌گیرد. این نزاع بعد از بی‌اثر بودن کلیه مساعدت‌های دیپلماسی برای رسیدن به یک راه‌حل سیاسی آغاز می‌گردد (فتحی، ۱۹۷۳: ۱۶۵). در تعریفی دیگر می‌توان گفت که: «جنگ هنر سازمان دادن و به کار گرفتن نیروهای مسلح برای انجام مقصود است».

مبانی نظری

انواع جنگ

جنگ بر اساس معیارهای مختلف به چند قسم تقسیم می‌شود. با توجه به انضباط و تاکتیک می‌توان، به جنگ‌های منظم (کلاسیک) و نامنظم تقسیم نمود. بر اساس سطح جغرافیایی می‌توان به جنگ‌های دریایی، هوایی و زمینی و بر اساس قلمرو، به جنگ‌های داخلی و خارجی تقسیم نمود. با توجه به تأکید این مقاله بر تاکتیک‌های نامنظم، در ادامه به صورت مفصل به این موضوع پرداخته شده است.

- **جنگ کلاسیک یا منظم:** جنگ کلاسیک یا منظم جنگی است که میان نیروهای مسلح یک کشور به صورت آشکار در مقابل نیروهای مسلح کشور متخاصم صورت می‌گیرد. در جنگ کلاسیک یک واقعیتی وجود دارد، نیروی نظامی که از تسلیحات، تجهیزات و تکنولوژی نظامی و فناوری پیشرفته با حجم بیشتر و سازماندهی و بکارگیری و هدایت مطلوب‌تر همراه با اطلاعات بیشتر برخوردار باشد موفق‌تر و به کسب پیروزی نزدیک‌تر است.
- **جنگ نامنظم^۱:** جنگ نامنظم اصطلاحی کلی است که برای تشریح عملیات از لحاظ نظامی، سیاسی و اقتصادی در منطقه تحت کنترل دشمن و یا استفاده از منابع و ساکنان بومی بکار می‌رود و شامل سه بخش اصلی براندازی، مقاومت چریکی و نیرنگ و فرار بوده و معمولاً به وسیله منابع خارجی پشتیبانی و هدایت می‌شود (کاظمی، ۱۳۷۱: ۱۲۴). پس جنگ نامنظم به طیف وسیع عملیات‌های نظامی و شبه‌نظامی گفته می‌شود که در سرزمین دشمن، تحت اشغال دشمن، تحت کنترل دشمن یا یک سرزمین حساس و ویژه به منظور بهره‌برداری از آسیب‌پذیری‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی دشمن به مورد اجرا گذارده می‌شود و شامل رشته عملیات‌های مرتبط چریکی، نیرنگ و فرار، براندازی، خرابکاری، مأموریت‌های اقدام مستقیم و سایر عملیات‌های نیمه آشکار،

۱- Irregular war

مخفی می‌باشد (بیات، ۱۳۸۱: ۳). اما در جنگ نامنظم، خلاقیت، نوآوری، ابتکار عمل، شناخت دقیق آسیب‌پذیری‌های نیروی مقابل و ضربه زدن به این نقاط به شیوه‌های و روش‌های غیرقابل پیش‌بینی، بدون اتکاء بر امکانات و تجهیزات پیشرفته است که موجب موفقیت طرف استفاده‌کننده می‌گردد.

اصول عملیاتی جنگ‌های نیابتی

برای رسیدن به هدف و نتیجه باید از اصول خاصی پیروی نمود. جنگ نیز از این قاعده مستثنی نیست و دارای اصولی است که کارکرد آن اصول در هدایت و موفقیت عملیات جنگی تأثیر بسزایی دارد. امروزه در ارتش‌های نوین با بررسی نبردهای گذشته و به کسب تجارب گران‌بها و بر اساس دکترین‌های نظامی، اصول جنگ را تدوین و بدان عمل می‌کنند. در کشور ما نیز اصول ۹ گانه‌ای، برای جنگ تدوین شده است بر مبنای این اصول و قواعد هشت سال دفاع مقدس طرح‌ریزی، هدایت و اجرا گردید (پس از جنگ سپاه پاسداران اصولی را پیشنهاد نموده است) جنگ‌های نامنظم نیز از این قواعد کلی و اصول مشخص پیروی می‌کنند. لکن این جنگ‌ها با توجه به ماهیت و فضای کلی و شیوه‌های اجرایی آن از اصول عملیاتی نیز برخوردار می‌باشند که با اصول جنگ متفاوت است. این اصول عبارتند از:

۱- اجتناب از درگیری قطعی با نیروهای دولتی ۲- تمرکز سریع برای اجرای عملیات رزمی و پراکندگی و عدم تفرقه خودی بعد از عملیات رزمی ۳- اختلاط با مردم بومی ۴- حفظ ابتکار عمل ۵- رعایت اصل غافلگیری ۶- اجرای عملیات‌های تأخیری، ایذایی و اقدامات فریبنده به‌عنوان عملیات‌های پدافندی ۷- استفاده از آتش جنگ‌افزارهای دوربرد برای حمله به تأسیسات لجستیکی، فرودگاه‌ها و... (جزوه عملیات نامنظم دانشکده علوم پایه جهادی، ۱۳۸۷: ۶ و ۵) و (قرارگاه حمزه، ۱۳۸۷: ۱۴ - ۲).

تاکتیک‌های نظامی داعش

بر اساس بررسی‌های به عمل آمده از طریق مصاحبه‌ها، پرسش‌نامه و مشاهدات، داعش در صحنه عملیات از تاکتیک‌های نظامی و روانی خاصی استفاده می‌کند. از آنجا که داعش یک گروه

چریکی تروریستی بوده و در مقابل یک کشور و ارتش منظم اقدام نموده است، از تاکتیک‌های جنگ نامنظم استفاده می‌کند. داعش توانسته است با بهره‌گیری از سلاح‌هایی مانند (کلاش، مسلسل‌ها، موشک کاتیوشا، ضد تانک، انواع ضد هوایی و موشک‌اندازهای پیشرفته حرارتی و موشک زمینی، توپخانه ۱۵۵ م.م، انواع خودروهای رزمی، انواع مواد منفجره (تی ان تی، خرج سی ۴ و اطلاعات آنالیز شده سلاح‌های کشتار جمعی و غیره (قربانی زواره، محمدحسین، ۱۳۹۴:۱۰۷ و ۱۰۸)) موفقیت‌های قابل توجهی کسب می‌کند. در ادامه به‌طور مختصر به تشریح هریک از این تاکتیک‌ها پرداخته شده است:

تاکتیک‌های نظامی (رزم)

تاکتیک کمین^۱

کمین تک یا هجومی است توأم با غافلگیری از مواضع پنهانی علیه یک هدف متحرک یا موقتاً ثابت با حجم انبوه آتش. عملیات کمین یکی از عادی‌ترین شکل حملات چریکی است که از روی اطلاعات و طرح دقیق پایه‌ریزی شده است. این عملیات یگان‌های کوچک را قادر می‌سازد تا با استفاده از جنگ‌افزار و ساز و برگ محدود، یگان‌های بزرگ‌تر و مجهزتر را منهدم و نابود سازند. عملیات کمین با استفاده از غافلگیری-حیله‌گری و شدت عمل علیه ستون‌های کامیونی، قطارهای محمول و واحدهای پیاده طراحی و اجرا می‌گردد. گردنه‌ها، دره‌های تنگ در کوهستان و درخت‌زارها، کمین‌گاه خوبی هستند. استفاده از نیروی کافی و پر قدرت، چریک‌ها را قادر می‌سازد تا با شدت عمل و سرعت لازم نیروهای دشمن را به‌طور کامل منهدم سازند (فرماندهی آموزش، ۲۰:۱۳۸۰).
منظور از اجرای کمین، کاهش قدرت و توان رزمی و به ستوه در آوردن دشمن و همچنین ایجاد رعب و وحشت و پایین آوردن روحیه جنگجویی و در نهایت نابودی بخش از نیروهای دشمن است. کمین معمولاً به‌صورت شکل‌های زیر می‌باشد.

۱- بر حسب زمان (با فرصت و بدون فرصت)

1- Ambush operation

- ۲- بر حسب موقعیت (به‌عنوان مثال نقطه‌ای ممکن است دارای یک کشتارگاه باشد و منطقه‌ای دارای چند کشتارگاه).
- ۳- بر حسب آرایش (آرایش خطی، خطی دوطرفه، S شکل، U، L، Z شکل)
- ۴- از نظر اجرا عنکبوتی، نزدیک، انهدامی، ایدایی (صمدی، ۱۳۷۶: ۱۷)

مهم‌ترین و خطرناک‌ترین تاکتیک‌های داعش استفاده از کمین می‌باشد. عمده‌ترین ضرباتی هم که این گروه توانسته است تاکنون به جبهه مقاومت وارد کند، همین کمین‌ها می‌باشد. کمین خاص جنگ‌های نامنظم است و همین تاکتیک باعث شده است تا بین نیروهای مقاومت وحشت ایجاد شود. به‌عنوان مثال داعش در تاریخ ۹۴/۸/۲۲ با اجرای این تاکتیک و با وارد کردن حجم آتش سنگین شامل (تانک، توپ ۲۳، ۱۴،۵ نیم، دوشکا، تیربار و توپ‌خانه و گلوله مستقیم) توانستند تعداد زیادی از افراد مستقر در یک پایگاه را شهید و یا مجروح نمایند (فضل الهی، ۱۳۹۴)، و همچنین اجرای کمین در ۶ کیلومتری اثریا باعث بسته شدن جاده اصلی اثریا به شیخ هلال به مدت ۴ روز شد (حسینی، ۱۳۹۵). و یا در یک مثال دیگر در مسیر جاده سلیمیه به شیخ هلال به بهانه خراب شدن ماشین از نیروهای در حال عبور درخواست کمک می‌کردند. این در حالی بود که افرادی در ارتفاعات به محض نگه داشتن خودرو به سمت آن تیراندازی نموده و از جبهه مقاومت تلفات بسیاری می‌گرفتند. اکثر کمین‌های داعش در بعدازظهرها اجرا می‌شود. در مزرعه‌ای در اطراف شهر «سحن» تعداد ۱۱ نفر از داعشی‌ها در پوشش چوپان به هنگام غروب خورشید به پایگاه مقاومت حمله کرده و با به شهادت رساندن تمامی افراد مستقر در پایگاه و قطع سر آنان، از منطقه متواری می‌شدند و یا در کمین در اطراف کتیبه تعدادی از چوپانان داعشی که با پوشش مشغول چراندن گوسفندها بودند با جمع‌آوری اطلاعات دقیق از پادگان جیش (ارتش سوریه) در فرصتی مقتضی به این پادگان حمله نموده و تعدادی از ارتش سوریه را به شهادت رساندند.

تاکتیک تاخت و دستبرد^۱

تک هماهنگ شده توأم با غافلگیری به همراه حجم آتش انبوه از موضع متحرک علیه هدف‌های ثابت، متحرک و حیاتی دشمن را عملیات تاخت می‌گویند (صمدی، ۱۳۷۶: ۱۶).

دستبرد عملیاتی است با مقیاس کوچک که با نفوذ در قلمرو دشمن به منظور کسب اطلاعات، گمراه کردن، به دست آوردن اشخاص و اشیاء معین و تخریب تأسیسات دشمن انجام شده و طبق طرح عقب‌نشینی می‌گردد. (همان: ۱۵) اما منظور از اجرای تاخت عبارت است از: انهدام مواضع و تأسیسات نظامی و حیاتی، انهدام تجهیزات، آزاد و اسیر گرفتن، تضعیف روحیه پرسنل دشمن و... این تاکتیک به دلیل حمایت نظامی و تجهیزاتی کشورهای حامی داعش یکی از مهم‌ترین تاکتیک‌های این گروه می‌باشد که با استفاده از این تاکتیک داعش قادر بود تا همزمان در چهار نقطه از زمین عملیات کند (حسینی، ۱۳۹۵). آن‌ها در هنگام طلوع آفتاب با استفاده از غافلگیری نیروهای مقاومت به علت فعالیت (نگهبانی) و شب‌زنده‌داری (مصرف سیگار، قلیان، متعه) با استفاده از این تاکتیک بیشترین ضربه را به پایگاه‌های در منطقه حماه زدند (حسینی، ۱۳۹۵). در یک صبح زمستانی که هوا گرگ‌ومیش و بسیار سرد و بارانی و طوفانی بوده داعش با بهره‌گیری از ماشین‌های محمول (توپ ۲۳)، دوشکا و دیگر سلاح‌ها با حمله به یک پایگاه در منطقه اثریا باعث سقوط پایگاه و شهادت ۴ نفر از افراد پایگاه شدند. همچنین داعش با حمله انتحاری به سهره‌ها اثریا باعث ایجاد رعب و وحشت و صرف تمام توان جبهه مقاومت به خود شده بود. این در حالی بود که داعش با بهره‌گیری از این موقعیت با حمله به یک پایگاه که فاقد استحکام قوی بود، توانست آن پایگاه را به تصرف خود در آورد.

تاکتیک روانی^۲

«جنگ روانی عبارت است از مجموع اقدامات یک کشور به منظور اثرگذاری و نفوذ بر عقاید و رفتار دولت‌ها و مردم خارجی در جهت مطلوب (که) با ابزارهایی غیر از ابزار نظامی، سیاسی و اقتصادی یعنی تبلیغاتی انجام می‌شود».

- 1- Raid operation
- 2- Psychological operation

به عبارت دیگر مقصود از این واژه مجموعه اقدامات یک دولت می‌باشد که به منظور نفوذ و تأثیرگذاری بر عقاید و رفتار دولت‌ها و ملت‌ها و تحریک و ترغیب آنان در جهت مطلوب صورت می‌پذیرد. در این اقدامات از ابزارهایی غیر از ابزارهای نظامی و تأکید بر ابزارهای سیاسی و اقتصادی و تبلیغاتی استفاده می‌شود (یزادن فام، ۱۳۸۲: ۲۴). بعضی از تاکتیک‌های جنگ روانی که در بحران سوریه مورد استفاده گروه داعش قرار گرفته است عبارتند از:

– **محک زدن:** در این تاکتیک داعش برای دریافت نظر گروهی خاص یا حتی افراد جامعه اقدام به انتشار تصاویر هولناکی از جنایت‌های خود می‌نماید. به عنوان مثال داعش با انتشار تصاویری چون گردن زدن علویون، سر بریدن طرفداران بشار اسد، زنده سوزاندن خلبان اردنی و... واکنش‌های مردم نسبت به حضورشان در منطقه را ارزیابی نمودند. سقوط دیرالزور حاصل انتشار این تصاویر و ایجاد ترس و دلهره در میان مردم بود.

– **تحریف:** یکی از رایج‌ترین شیوه‌های پوشش خبری و مطبوعاتی تغییر متن پیام به شیوه‌های مختلف از جمله تعدیل، شاخ و برگ دادن، جذب و... می‌باشد. این تاکتیک از سوی داعش، به خصوص از طریق حامیان منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و به ویژه اسرائیل مورد استفاده قرار گرفته است. نمونه‌های استفاده داعش از آن تاکتیک عبارتند از:

۱- تحریف دستگیری تعداد ۱۳۰ نفر از ایرانیان در خرداد ۹۳ از سوی داعش و اعلام هویت آنان

۲- بزرگ‌نمایی حضور شیعیان در جنگ و محور قرار دادن ایران برای آموزش آنان

۳- دامن زدن به فرقه‌گرایی

متأسفانه داعش به خصوص رسانه‌های عربی و غربی با تحریف اقدام ارتش سوریه مبنی بر سرکوب قیام شهر درعا با استفاده از تانک، توپ و هواپیما بیشترین سود را بردند (حسینی، ۱۳۹۵).

– **ایجاد تفرقه:** ایجاد تفرقه یکی از شناخته‌ترین شیوه جنگ روانی می‌باشد که در آن تلاش می‌شود تا بین جامعه و مخالفان با مرزبندی و جناح بندهای که در اکثریت موارد

کاذب می‌باشد مطالبی به‌منظور کاهش قابلیت‌ها و توان آن‌ها پخش شود (شهبازی و شهابی، ۱۳۹۰:۱۱۴) داعش توانست با استفاده از این تاکتیک، مردم را از گرد رهبران خود دور ساخته و با معرفی آن‌ها به‌عنوان حاکمان خودخواه و خائن به اسلام مشروعیت نظام سیاسی را با تردید روبه‌رو سازد. استفاده از این تاکتیک در شهر تدمر سوریه باعث سقوط این شهر تاریخی شد.

— **تخریب روحیه حریف:** تخریب روحیه حریف کاربرد نبردهای فرمایشی علیه توانمندی‌ها و روحیه دشمن است (لیستر، ۲۰۱۴:۱۸). چنین عملیاتی از سوی داعش در درجه اول در مناطق شهری و سنی‌نشین و جاده‌های منتهی و مناطق ثروتمندتر بخصوص در شمال شرق و شرق و مناطق هم‌مرز با عراق و ترکیه انجام شد. لازم به ذکر است که ۷۳٪ درصد مردم سوریه سنی‌مذهب می‌باشند. داعش ۴۸ ساعت قبل از سقوط ادلب بیان کرد که نماز جمعه در میدان مرکزی شهر خوانده می‌شود. در نتیجه این تاکتیک شهر با کمترین مقاومت از سوی ارتش و جیش سقوط کرد؛ داعش همچنین برای بالا بردن روحیه نیروهای خویش از هیچ تلاشی برای دور کردن جنازه قربانیان خود از میدان نبرد فروگذار نمی‌کند. از سوی دیگر برای تخریب روحیه حریف و ایجاد رعب و وحشت در میان مردم، با ورود به هر منطقه ابتدا مخالفان خود را در ملاء عام گردن زده و همزمان اقدام به انتشار آن در شبکه مجازی می‌کند.

— **عوام‌فریبی داعش در فضای مجازی:** طرفداران داعش تلاش می‌کند تا با انتشار تصاویر و ویدئوهای وسوسه‌انگیز در فضای مجازی، زندگی مفرحی را تحت حکومت داعش تبلیغ کنند. این کار یک راهبرد بازاریابی است. از سویی دیگر عوام‌فریبی مزدوران داعش به این ختم نمی‌شود تا جایی که حتی تصاویری از شیر دادن به بچه‌های در حال گریه و هم‌بازی شدن با کودکان را مزبحانه به تصویر می‌کشند.

— **مبلغان اینترنتی:** برخی از زنان عضو داعش، در فضای مجازی به‌عنوان یک مبلغ اینترنتی در راستای جذب هوادار و نیرو برای این گروه فعالیت می‌کنند. برای مثال «اقصی محمود» یکی از این زنان مبلغ داعش در اینترنت است که سعی می‌کند تا یک

ب شهر مطلوب تحت سیطره حکومت داعش نشان دهد. با این کار قصد دارد افکار عمومی جهان را نسبت به داعش عوض کند (عابدی، ۱۳۹۵:۲۳۸).

تاکتیک انتحاری^۱

انجام عملیات‌های استشهادی روش و نوع دیگری از جنگ نامتقارن است که در ادبیات مختلف و در دیدگاه‌های متضاد با نام‌های انتحاری و تروریستی هم از آن یاد می‌شود. به‌عنوان مثال عملیات حمله به نیروهای آمریکایی و فرانسوی در لبنان که منجر به خروج آمریکایی‌ها از لبنان گردید، از دید آمریکایی‌ها یک حرکت و عملیات تروریستی، از دیدگاه ژاپنی‌ها عملیات انتحاری و در دیدگاه جامعه مسلمانان و یا حزب‌ا... لبنان یک عملیات استشهادی است. این عملیات‌های متهورانه ممکن است ظاهری کاملاً نظامی و یا غیر نظامی داشته باشد؛ اما رعایت غافلگیری در هنگام عمل و انهدام هدف به‌طور کامل در ضروریات انجام این‌گونه عملیات‌ها است. چرا که این عملیات عمدتاً در مناطقی که دشمن دارای برتری کاملی است انجام می‌شود و در صورت عدم موفقیت و یا تعلل، نیروهای عمل‌کننده را با مشکلاتی روبرو خواهد کرد. عملیات استشهادی علیه تأسیسات، تجهیزات، ستون‌های پیاده و سواره و مراکز تجمع دشمن در خارج و یا داخل مناطق نظامی که در اینجا منافع دشمن پراکنده است صورت می‌گیرد. این نوع عملیات جنگ نامتقارن طیف گسترده‌ای را شامل می‌شود که از شیوه‌ها و ابزارهای مختلفی برای اجرا و ایجاد تأثیرات نامتناسب استفاده می‌شود (بیات، ۱۳۸۱:۴۱). عملیات‌هایی که معمولاً با شیوه‌های ابتکاری و با هدف استشهادی انجام می‌گیرد عبارتند از:

- بمب‌گذاری در مراکز حساس از قبیل نیروگاه‌ها، پالایشگاه‌ها، مراکز تجاری، مخابراتی.
- مین‌گذاری و تخریب در گذرگاه‌های عبور اجباری مثل تنگه‌ها، کانال‌ها، پل‌ها و تونل‌ها؛ و جاده‌ها

استفاده از کنار جاده‌ها یکی از تاکتیک‌های داعش می‌باشد که توانسته است تاکنون تلفات سنگینی به جبهه مقاومت وارد کند به‌عنوان نمونه در تاریخ ۱۳۹۴/۱۲/۵ داعش توانست با

۱- martyrdom or suicidal operation

بهره‌گیری از این تاکتیک در مسیر جاده حلب - اثری چهار نفر از نیروهای بسیار قوی و جنگنده حزب‌الله را به شهادت برساند. داعش همچنین با استفاده از تله‌های انفجاری در مسیر تدمر - دیرالزور - مسیر حرکت خودروهای مقاومت و روسیه - توانست با انهدام یک نفربر روسی، تعدادی از نیروهای مقاومت را به شهادت برساند.

- اجرای عملیات انتحاری و زدن به ساختمان‌های مهم، ناوها، کشتی‌های بزرگ، به وسیله وسایل و خودروهای کوچک تر (ماشین، قایق، پاراگلایدر، هواپیماهای کوچک).

یکی از تاکتیک‌های مورد استفاده داعش می‌باشد که تاکنون توانسته است تلفات بسیار سنگینی هم از نظامیان و هم غیرنظامیان بگیرد. به عنوان مثال داعش تنها از این تاکتیک ۵۶ مورد تنها در تدمر استفاده کرده است (حسینی، ۱۳۹۵). داعش همچنین در تاریخ ۱۳۹۵/۱۲/۲۰ در چهار راه اصلی شهر تدمر با استفاده از انتحاری چیزی در حدود ۵۰۰ نفر را یکجا شهید کرده است لازم به ذکر است که داعش تاکنون ۷ هزار مورد انتحاری انجام داده است.

تاکتیک ترور^۱

ترور یکی از مؤثرترین سلاح چریکی است که به منظور تخریب روحیه دشمن و محروم ساختن او از کمک افراد بی‌طرف صورت می‌گیرد. عملیات ترور در منطقه دشمن علیه افراد و یا گروه‌های مختلف اجرا می‌گردد. این اشخاص ممکن است شامل افراد فامیل و اعضاء دولتی و نظامی، مأمورین پلیس، اشخاص با نفوذ محلی مانند مدیران کارخانجات و تجار و یا حتی سران دولتی ضد سازمان چریکی باشند. عملیات ترور با وارد کردن ضربات، دزدیدن اشخاص، ناقص کردن عضوی از بدن، قتل و آدمکشی و همچنین تولید حریق عمدی به اجرا گذارده می‌شود. هدف اصلی از این گونه رفتارها اجبار افراد به پذیرش اطاعت از دستورات چریک می‌باشد. عمل ترور وقتی موفقیت‌آمیز خواهد بود که نیروی دشمن با عملیات ضد ترور اهالی را تحت شکنجه و آزار قرار دهد. در نتیجه این اقدام موجبات خشم و تحریک مردم علیه نیروی حکومتی و یا اشغالگران فراهم می‌شود. (غفاری، ۱۳۸۸: ۳۵)

۱- Terror operation

تاکتیک نفوذ^۱

نیروهای نامنظم با استفاده از غفلت و نقاط ضعف طرف مقابل، تحت عناوین مختلف در مواضع و پایگاه‌های نیروی مقابل نفوذ می‌کنند. قبل از آنکه تیم‌های عملیاتی نیروهای نامنظم خود را آغاز کنند، جدیدترین اطلاعات در اختیار آنان گذاشته شده و مأموریت‌شان تشریح می‌گردد. این تیم‌ها با رعایت حداکثر اختفاء از طریق هوا، دریا و یا از راه زمین به مناطق مورد نظر نفوذ داده می‌شوند. از طرف دیگر هنگامی که نیروهای خودی در نتیجه عملیات آفندی شکست خورده باشند، ممکن است این نیروها نقش نیروهای عقب مانده را بازی نموده و نقشه‌های خود را اجرا نمایند.

نیروهای چریک تحت عناوین مختلف با عوامل نفوذی خود تماس برقرار کرده و طرح حمله به پایگاه و مواضع دشمن و تصرف آن را پایه‌ریزی می‌نمایند. پس از آن تاریخ و ساعت دقیق حمله به پایگاه را تعیین می‌نمایند. «می‌توان گفت که سقوط پایگاه از طریق نفوذ یکی از عمده‌ترین نقاط ضعف نیروهای خودی محسوب می‌گردد به طوری که در موارد بسیاری مشاهده شده است که نفوذ ضد انقلاب توانسته است پایگاه‌های عملیاتی محافظت شده را به سقوط بکشد» (قرارگاه حمزه، ۱۳۸۷: ۷۳-۳).

یکی دیگر از تاکتیک‌های داعش که بسیار کارساز و موفقیت‌آمیز بوده است استفاده از افراد نفوذی در بین مردم می‌باشد. به عنوان مثال داعش با استفاده از دو نفر روحانی سنی (مفتی) در روستای معبوجه، ضمن شناسایی مخالفان ۵۲ نفر از آنان را سر برید و ۵۲ نفر زن و بچه را به اسارت و همچنین در ۱۳۹۴/۱۲/۲۰ داعش پس از جمع‌آوری اطلاعات کافی و دقیق در خصوص تعداد و مکان استقرار فرماندهی تیپ در شهر سحن با استفاده از عوامل نفوذی، با یک دستگاه ماشین انتحاری با ظرفیت تقریبی ۲ تا ۳ تن، توانست عملیات گسترده‌ای را انجام دهد. در مثال دیگری داعش از چوپانان بومی منطقه به عنوان عوامل نفوذی و دیده‌بان به خوبی بهره‌برداری کرده است. افراد توأب که از گروه‌های مسلح بریده‌اند و خود را تسلیم داعش کرده‌اند نمونه دیگری از عوامل نفوذی است که به عنوان جاسوس تمام اطلاعات خود را در اختیار داعش قرار داده و با این

۱- infiltration operation

اقدام ضربه سنگینی به جبهه مقاومت وارد نموده‌اند.

تاکتیک استفاده از مواد شیمیایی، میکروبی^۱

عوامل شیمیایی موادی هستند جامد، مایع یا گاز که بر اثر خواص شیمیایی اثرات مرگ‌آور یا آسیب‌زای فراوانی بر انسان، حیوان و وسائل به‌جا گذاشته و به‌منظور ایجاد شرایط تاکتیکی در نبردها بکار گرفته می‌شوند.

— تاکتیک خرابکاری با مواد میکروبی: گزارش‌ها حاکی از آن است که داعش در

حملات خود از عوامل شیمیایی همانند گاز کلر، فسفر، سارین و حتی طاعون را استفاده کرده است برای مثال داعش در حمله به شهر کوبانی از گاز خردل و در غوطه‌ی شرقی از کلر استفاده کرد.

تاکتیک فریب

تاکتیک فریب از دیگر تاکتیک‌های داعش است که داعش از آن به‌خوبی بهره برده است. به‌عنوان مثال داعش با استفاده از یک بادکنک و ریسمان و یا قرص شب‌تاب در شب ضمن معطوف کردن حواس حریف به خود، اقدام به شناسایی محل آنان نموده و در فرصت مناسب ضربات جبران‌ناپذیری به جبهه مقاومت وارد نموده است (فضل‌الهی، ۱۳۹۴). همچنین با استفاده از عوارض زمین و پوشش در گیاهی در مسیر جاده شیخ هلال به سمت حلب توانسته است تلفاتی از نیروهای مقاومت بگیرد (فضل‌الهی، ۱۳۹۴). تاکتیک گشتی رزمی با پوشیدن لباس دفاع وطنی از دیگر تاکتیک در فریب داعش است. داعشی‌ها در این تاکتیک به بهانه تعویض پایگاه وارد پایگاه شده و ضربات جبران‌ناپذیری به جبهه مقاومت وارد نموده‌اند (عباسی، ۱۳۹۵).

روش عدم آسیب زدن به مردم عادی: به‌عنوان مثال داعش در برابر اطلاعات

به‌دست آمده در مسیرهای جاده اصلی مانند حمص به حلب حتی به یک مورد ماشین از حمل نقل عمومی آسیب نزده است.

1- chemical and Biological by sabotage

تاکتیک اجرای پدافند دورادور

داعش به محض درگیری و محاصره قادر است با اجرای پدافند دورادور و متحرک و اجرای اصول تاکتیکی عقب‌روی با کمترین تلفات از محاصره و منطقه خارج شود (حسینی، ۱۳۹۵).

تاکتیک نظم در جابه‌جایی

نیروهای داعش با توجه به آموزش و اعتقادی جنگیدن در ستون کشی، عملیات شبانه و روزانه، نظم ظاهری و نکات امنیتی بی‌سیم را به خوبی رعایت می‌نمایند. حتی در یک مورد هم مشاهده شده است که یک اسیر و یا کشته داعشی تکه کاغذی مربوط به رمز و غیره را با خود به همراه داشته باشد (حسینی، ۱۳۹۵).

تاکتیک رعایت استتار و اختفاء

نیروهای داعش با استفاده از آموزش‌هایی که دیده است و با رعایت دقیق استتار و پوشش مناسب توانسته‌اند تلفاتی را از نیروهای خودی بگیرند. به‌عنوان مثال یک داعشی پس از ۵ دقیقه تیراندازی مستمر در سنگر، نیم ساعت ساکت بوده و حرکتی نمی‌کند. نیروهای خودی به خیال آنکه او مرده است به سنگر نزدیک شده اما متأسفانه فرد داعشی به سرعت از سنگر سر برآورده و افراد را به رگبار می‌بندد (حسینی، ۱۳۹۵).

روش استفاده از امکانات موجود

- **استفاده از قرآن:** یکی از خصوصیات اهل سنت فراگیری و آموزش قرآن کریم می‌باشد. داعش از این خصوصیت اهل سنت به خوبی استفاده نموده است. به‌طوری‌که برای جذب و آموزش جوانان سوری از آیات جهادی انگیزشی استفاده می‌کردند. شایان ذکر است که نیروهای داعش پس از جذب، ۴۰ روز از ۷۵ روز آموزشی خود را به فراگیری آموزش‌های عقیدتی می‌گذرانند.
- **استفاده از ترانس برق:** تک‌تیراندازهای داعش با خالی کردن محتویات داخل ترانس برق و مخفی شدن و رعایت استتار و اختفاء در این محفظه، اقدام به شناسایی و

ترور فرماندهان و افراد شاخص می‌کنند سردار تقوی، در اواخر سال ۱۳۹۳ در عراق با این تاکتیک به شهادت رسید.

تاکتیک استفاده صحیح از زمین

استفاده صحیح از زمین عبارت است از اینکه یک رزمنده با کسب شناخت خوبی از زمین، بتواند روی زمین خوب حرکت کرده، خوب دشمن را ببیند، خوب به سمت او تیراندازی کند و خوب خود را از دید دشمن در امان نگه دارد. داعش با انتخاب منطقه‌ای خوب و دارای ویژگی‌های استتار، اختفاء و زاویه بی‌روح و همچنین تسلط بسیار خوب روی جاده اصلی در اثریا توانست چهار روز، راه ارتباطی و پشتیبانی را مسدود نماید. به طوری که حتی هواپیما نیز قادر نبود هدف را مورد اصابت موشک قرار دهد.

تاکتیک استفاده از تونل

داعش برای مقاومت در برابر رزمندگان (نیروی وطنی) و ارتش با تجهیزات و امکانات نظامی و همچنین در امان بودن از بمب باران هوایی از تاکتیک تونل استفاده نموده است. دشمن با استفاده از این تاکتیک، کمبود امکانات و نیروی انسانی خود را جبران و نیروهای حریف را غافلگیر نموده است. داعش در بعضی از مناطق همچون نینوا در محور جنوبی شهر موصل و مناطق کردنشین سوریه، تونل‌های به طول بیش از ۵۰۰ متر با تعبیه ۱۵ تا ۲۰ اتاق استراحت ایجاد کرده است. در واقع می‌توان گفت که داعش با این تاکتیک، جنگ را از روی زمین به زیر زمین انتقال داده است.

داعش و پشتیبانی‌های نظامی

داعش، گروهی منشعب از القاعده است که از منظر گرایش‌های عقیدتی و فکری و همچنین جنبه رفتاری، رویکرد یکسانی با القاعده دارد. با این حال رفتار این گروه تروریستی در طول یک دهه گذشته به خصوص چند سال اخیر نشان داده است که این گروه در مقایسه با القاعده دارای افکاری رادیکال‌تر و اعمالی خشونت‌آمیزتر می‌باشد. داعش با توجه به جدایی از القاعده و پیدایش اختلافاتی میان آن دو، به مخوف‌ترین گروه تروریستی در منطقه خاورمیانه بدل شده است (gerges, 2015:105). اگر چه داعش در شکل کنونی آن محصول بحران و گسترش

اختلافات و منازعه‌های منطقه‌ای بعد از سال ۲۰۱۱ است، اما ریشه‌ها و روند قدرت گرفتن آن به دوره پس از حکومت صدام در عراق، یعنی از سال ۲۰۰۳ به بعد بر می‌گردد.

حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ فرصت و فضای مناسبی را برای حضور و نقش آفرینی گروه‌های مسلح و تروریستی مختلف از جمله گروه القاعده در این کشور به وجود آورد. بر این اساس در ابتدا، گروه‌های مسلح مختلفی به خصوص در سال‌های پس از ۲۰۰۴ در عراق ظهور کرد که جذب نیرو و تأمین منابع مالی برای مقابله با نیروهای نظامی آمریکایی را بر عهده داشتند؛ اما با این حال اقدامات نظامی و امنیتی مخالفان به تدریج گسترش یافت. این نوع فعالیت‌های نظامی و اقدامات تروریستی در پی ایجاد فتنه مذهبی و جنگ داخلی عراق پدید آمد. یکی از این گروه‌ها القاعده عراق بود که به تدریج به اصلی‌ترین گروه تروریستی در عراق تبدیل شده، به طوری که بیشترین انفجارات و اقدامات تروریستی در این کشور از سوی این گروه صورت گرفت (Katzman, 2008:10-11).

با وجود اقدامات نظامی - امنیتی نیروهای آمریکایی در عراق و همچنین نارضایتی سنی‌ها از رویکرد خشونت‌آمیز گروه‌های تروریستی، بحران سوریه نقطه تحول در احیا و تشکیل دولت اسلامی و افزایش نقش آفرینی القاعده شد. در اواخر سال ۲۰۱۱ گروه‌های موسوم به جبهه‌النصره به سرکردگی ابومحمد الجولانی تشکیل شد و طولی نکشید که توانمندی‌های این گروه تروریستی با توجه به حمایت گسترده برخی کشورهای منطقه به طور چشمگیری افزایش یافت. به طوری که در طول چند ماه به یکی از مهم‌ترین و قدرتمندترین گروه‌های مسلح در سوریه تبدیل شد. این گروه همچنان به حملات مسلحانه خود ادامه داد تا اینکه در ۹ آوریل ۲۰۱۳ در یک پیام صوتی ابوبکر البغدادی اعلام کرد که جبهه‌النصره امتداد دولت اسلامی عراق است اما ابومحمد الجولانی این ایده ادغام را نپذیرفت و بیعت خود را با القاعده تحت رهبری ایمن الظواهری اعلام کرد. به تدریج اختلافات بین این دو گروه افزایش یافت بغدادی خواستار تمرکز فعالیت‌ها به رهبری خودش بود. این اختلافات باعث شد تا داعش خود را از القاعده جدا کند و القاعده نیز هرگونه وابستگی داعش را به خود رد کرد. بر این اساس داعش به عنوان گروه رادیکال‌تر از القاعده به صورت جدی در دو حوزه عراق و سوریه به فعالیت پرداخت (اسدی، ۲۰۱۹:۱۳۹۳).

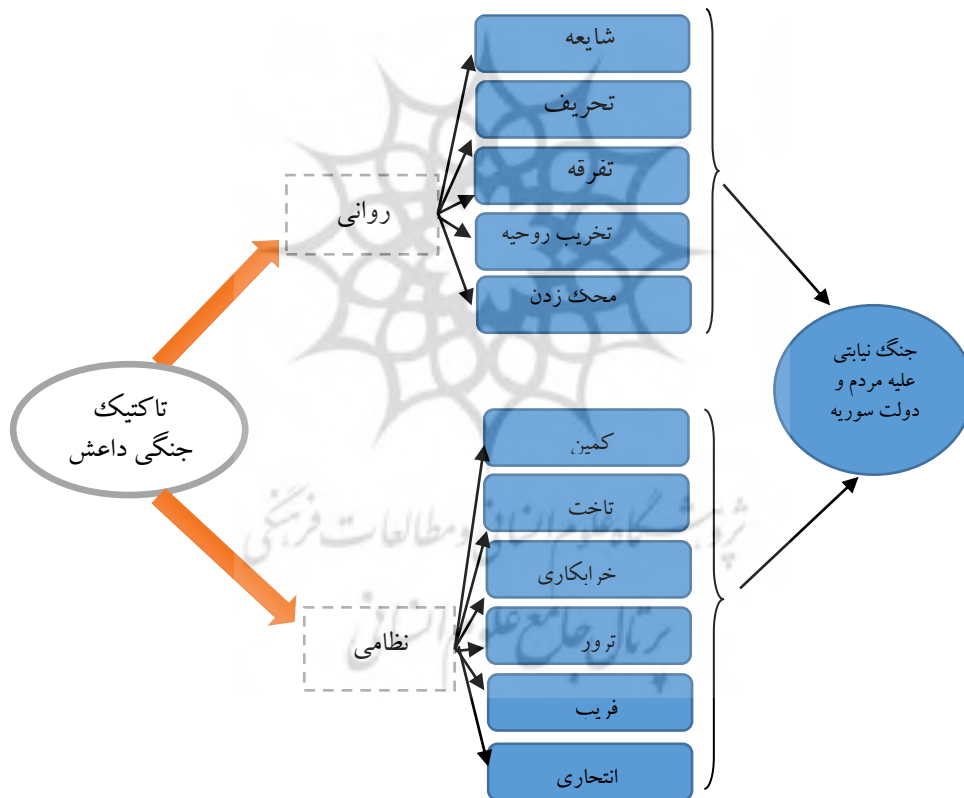
در واقع داعش نسل دوم القاعده در تروریسم و افراطی‌گری است که امروزه مسلمانان و غیر مسلمان را هدف حملات تروریستی قرار می‌دهد. یکی از گزارش‌های اطلاعاتی انگلیس که در نشریه تایمز این کشور به چاپ رسیده است نشان می‌دهد که ابوبکر البغدادی اساساً باز تولید سیاست‌های آمریکا در منطقه به‌ویژه در سوریه و مرتبط با سازمان‌های جاسوسی این کشور است (هوشی سادات، ۱۳۹۳: ۱۳۰).

راه کارهایی برای مقابله با تاکتیک‌های داعش

- ۱- آموزش پدافند دورادور و اقدامات تأمینی بهینه به شرط حفظ تماس با دشمن در هر شرایط
- ۲- افزایش قدرت جسمانی نیروها با استفاده از راهپیمایی و کوه‌پیمایی در ابعاد حداقل ۲۵ کیلومتر پیاده‌روی و صعود به ارتفاعات بالای ۲۵۰۰ متر با حمل ۲۵ تا ۳۰ کیلوگرم بار امکانات و تجهیزات و تغذیه
- ۳- افزایش تمرینات زندگی در شرایط سخت به‌منظور بالا بردن قدرت مقاومت و تسلیم نشدن در محاصره با پدافند دورادور و رزم مستمر
- ۴- ارتقاء دانش تخریب و انفجارات در کاشت و برداشت انواع مین‌های جدید و خنثی‌سازی و تله‌گذاری و بهره‌گیری از ساخت بمب‌های دست‌ساز و سهل‌الوصول
- ۵- ارتقاء مهارت تیراندازی در مسافت‌های ۳۰۰ و ۴۰۰ متر حداقل با نمره ۸۰ و انهدام اهداف و اجسام متحرک در سقف ۷۰
- ۶- ارائه آموزش خود امدادی و دیگر امدادی در حد مهار خون‌ریزی و فیکس شکسته‌ها و آشنایی دقیق با کمک‌های اولیه
- ۷- آموزش سلاح‌های میدانی داعش به‌منظور بکارگیری آنان در هنگام گرفتن غنیمت و دسترسی به زاعه‌ها و انبار تسلیحاتی و مهمات مربوطه توسط نیروهای خودی
- ۸- آموزش شناخت عمیق و دقیق از فرقه و جریان تکفیری
- ۹- انتقال تجربه دفاع مقدس و جنگ‌های امروزی

- ۱۰- آموزش شناخت مؤلفه‌ها و ابعاد جنگ روانی
- ۱۱- آموزش اصولی و کاربردی رزم انفرادی به دانشجویان با تکیه بر رزم نزدیک همراه با کار عملی
- ۱۲- برجسته نمودن نقاط ضعف داعش و انتشار شکست‌های داعش
- ۱۳- آموزش اصولی و کاربردی تک تیراندازی به دانشجویان و راه‌های مقابله با تک تیرانداز دشمن
- ۱۴- آموزش جنگ منظم و بالا بردن تحمل برای کشیدن جنگ به سمت طولانی شدن

۱۰- مدل مفهومی:

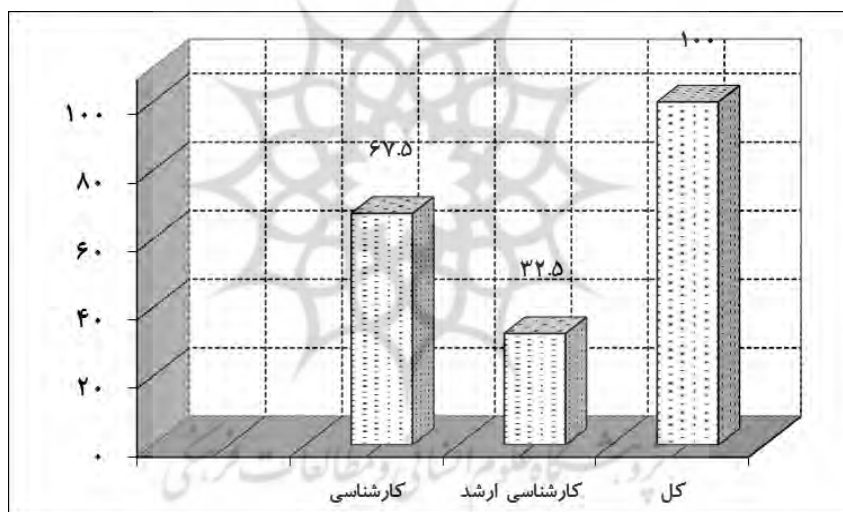
داده‌های آماری و تجزیه و تحلیل

- بررسی آماری ویژگی‌های فردی جامعه

۱- از پرسش‌شوندگان پژوهش در خواست شد که میزان تحصیلات خود را در قالب دو سطح اصلی برای پرسش مشخص کنند. جدول ۱- توزیع فراوانی سطح تحصیلات جامعه آماری را در قالب دو گزینه نشان می‌دهد

جدول ۱- توزیع فراوانی سطح تحصیلات جامعه آماری

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
کارشناسی	۱۴	۶۷,۵
کارشناسی ارشد	۶	۳۲,۵
جمع	۲۰	۱۰۰,۰

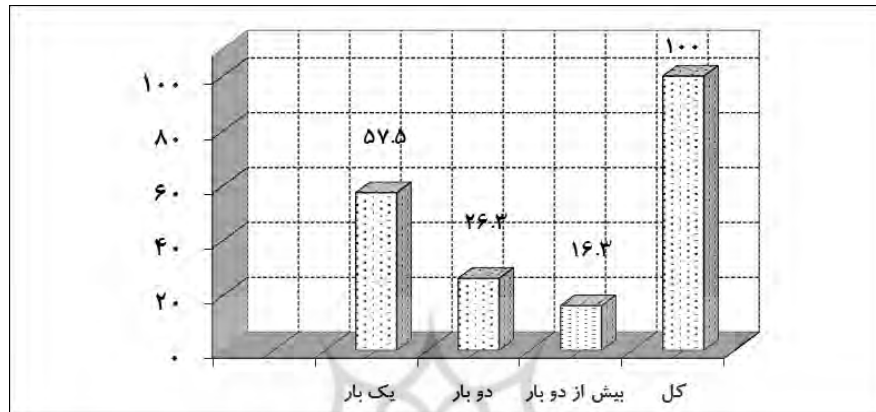
نمودار ۱- مدرک تحصیلی

نتایج نمودار ۱ نشان می‌دهد که مدرک تحصیلی مدافعان حرم ۶۷,۵ درصد کارشناسی و ۳۲,۵ درصد با مدرک کارشناسی ارشد داشته‌اند.

توزیع جامعه آماری حضور در سوریه

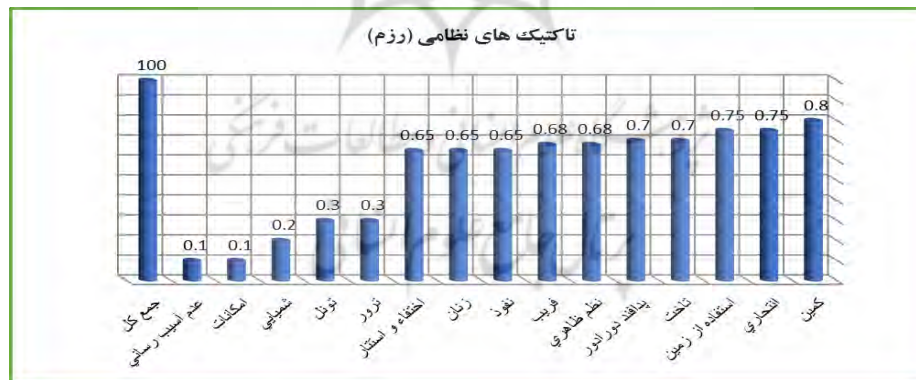
از پرسش‌شوندگان پژوهش خواسته شد تا تعداد حضور خود در جبهه سوریه مشخص نمایند. ضمناً مدت حضور هر بار حداقل دو ماه می‌باشد.

نمودار ۲- حضور در سوریه

نتایج نمودار ۲ نشان می‌دهد که ۵۷,۵ درصد برای اولین بار ۲۶,۳ درصد برای دومین بار ۱۶,۳ درصد هم برای بار سوم و یا بیشتر در سوریه حضور داشته‌اند.

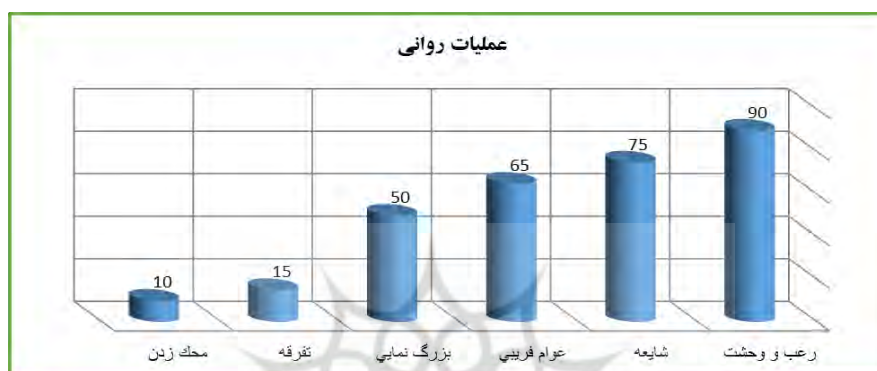
بررسی آماری سؤالات نظامی (رزم) داعش

نمودار ۵- انواع تاکتیک‌های نظامی داعش بر حسب اولویت استفاده از آن‌ها و شدت تأثیرشان

نتایج نمودار ۵- نشان می‌دهد که ۸۰ درصد از مدافعان حرم و افراد خبره نظامی گزینه تاکتیک کمین نظامی ۷۵ درصد انتحاری، ۷۳ درصد استفاده صحیح از زمین، ۷۰ درصد تاخت و ۷۰ درصد پدافند دورادور را از تاکتیک‌های مؤثر و خطرناک داعش اعلام کرده‌اند.

بررسی آماری سؤالات تاکتیک‌های روانی داعش

نمودار ۶- انواع تاکتیک‌های روانی

نتایج نمودار ۶ نشان می‌دهد که از دیدگاه مدافعین حرم و افراد خبره، داعش ۹۰ درصد از رعب و وحشت استفاده کرده است. همچنین تاکتیک شایعه با ۷۵ درصد، عوام‌فریبی با ۶۵ درصد، بزرگ‌نمایی با ۵۰ درصد در بقیه تاکتیک‌ها در اولویت بعدی قرار دارند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی و تحلیل تاکتیک‌های نظامی گروه تکفیری داعش در جنگ نیابتی علیه دولت و ملت سوریه

سؤالات از نظر فراوانی و درصد تاکتیک نظامی داعش در سوریه در یک نگاه

ردیف	سؤالات	فراوانی	درصد
۱	داعش به چه عنوان از تاکتیک کمین چقدر استفاده کرده است؟!	۱۸	٪۸۰
۲	داعش به چه میزان از تاکتیک تاخت چقدر استفاده کرده است؟!	۱۶	٪۷۰
۳	داعش به چه میزان از تاکتیک نفوذ کرده است؟!	۱۴	٪۶۵
۴	داعش به چه میزان از تاکتیک انتحاری استفاده کرده است؟!	۱۷	٪۷۵
۵	داعش به چه میزان از تاکتیک ترور استفاده کرده است؟!	۱۵	٪۶۸
۶	داعش به چه میزان از تاکتیک سلاح شیمیایی استفاده کرده است؟!	۱	٪۲
۷	داعش به چه میزان از تاکتیک تونل استفاده کرده است؟!	۱	٪۳
۸	داعش به چه میزان از تاکتیک استفاده صحیح از زمین استفاده کرده است؟!	۱۷	٪۷۵
۹	داعش به چه میزان از تاکتیک استفاده از امکانات (ترانس برق) استفاده کرده است؟!	۱	٪۱
۱۰	داعش به چه میزان از تاکتیک استفاده از زنان استفاده کرده است؟!	۱	٪۱
۱۱	داعش به چه میزان از تاکتیک نظم ظاهری استفاده کرده است؟!	۱۵	٪۶۸
۱۲	داعش به چه میزان از تاکتیک پدافند دورادور استفاده کرده است؟!	۱۶	٪۷۰
۱۳	داعش به چه میزان از تاکتیک عدم آسیب زدن به مردم عادی استفاده کرده است؟!	۳	٪۱
۱۴	داعش به چه میزان از تاکتیک فریب استفاده کرده است؟!	۱۵	٪۶۸
۱۵	داعش به چه میزان از تاکتیک رعایت استتار و استفاده کرده است؟!	۱۴	٪۶۵
	جمع کل	۲۰ نفر	٪۱۰۰

سؤالات تاکتیک‌های روانی داعش از نظر فراوانی و درصد در یک نگاه

ردیف	سؤالات	فراوانی	درصد
۱	داعش به چه میزان از تاکتیک شایعه استفاده کرده است؟!؟	۱۷	٪۷۵
۲	داعش به چه میزان از تاکتیک بزرگ‌نمایی استفاده کرده است؟!؟	۱۰	٪۵۰
۳	داعش به چه میزان از تاکتیک رعب و وحشت استفاده کرده است؟!؟	۱۸	٪۹۰
۴	داعش به چه میزان از تاکتیک محک زدن استفاده کرده است؟!؟	۳	٪۱۰
۵	داعش به چه میزان از تاکتیک تفرقه استفاده کرده است؟!؟	۴	٪۱۵
۶	داعش به چه میزان از تاکتیک عوام‌فریبی در فضای مجازی استفاده کرده است؟!؟	۱۴	٪۶۵

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

از مجموع مطالب ارائه شده در این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که داعش یک گروه چریکی تروریستی بی‌رحم است که برای بقا در مقابل دولت مرکزی، ارتش و دفاع وطنی و جبهه مقاومت و همچنین راضی نگه داشتن طرفداران و حامیان امکاناتی و اطلاعاتی خود و آشنایی کامل با منطقه به علت بومی بودن ناگزیر به استفاده مجبور است از تاکتیک‌های جنگ‌های نامنظم است. از این رو داعش استفاده از تاکتیک‌های نظامی و روانی را در سرلوحه کار خود قرار داده است. تاکتیک‌ها نظامی مورد استفاده داعش بر مبنای اولویت عبارتند از: کمین، انتحاری، تاخت، استفاده صحیح از زمین، ترور، نفوذ مین‌گذاری، جذب نیروی جوانان، گشتی شناسایی، تونل، استفاده ابزاری از زنان و امکانات موجود و... تاکتیک‌های روانی مورد استفاده داعش بر مبنای اولویت نیز عبارتند از: رعب و وحشت، شایعه، عوام‌فریبی، تفرقه، بزرگ‌نمایی و... این گروه تکفیری توانسته است با استفاده به موقع از این تاکتیک‌ها بنا به شرایط زمان و مکان، ضربات سنگین و جبران‌ناپذیری چه از نظر مالی و بخصوص نیروی انسانی به کشور سوریه و کشورهای

حامی وارد نماید. از سویی دیگر داعش برای اجرای این تاکتیک‌ها و همچنین آموزش، اطلاعات، سازماندهی، تجهیزات نیازمند یاری و همکاری و افسران کارکشته اسرائیل و افسران حزب بعث و دولت‌های به‌وجود آورنده آن مانند آمریکا و عربستان می‌باشد. از این‌رو شناخت صحیح تاکتیک‌های نظامی و روانی داعش و اقدام برای خنثی‌سازی این تاکتیک‌ها امری ضروری و لازم است.

پیشنهادها

با توجه به بررسی و تجزیه و تحلیل به عمل آمده برای مقابله کارآمدتر با تاکتیک‌های نظامی و روانی داعش بر اساس اصل اینکه دشمن با شما همان‌گونه می‌جنگد شما هم مثل آن بجنگید، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- ۱- اجرای کمین در عمق مناطق تحت اشغال داعش
- ۲- اجرای تاخت در سحرگاه‌ها و غروب بخصوص در هوای بارانی
- ۳- کاشت مین‌های کنار جاده‌ای در مسیرهای اصلی و مواصلاتی داعش با رعایت استتار و اختفاء مناسب
- ۴- اجرای عملیات آفندی با رعایت اصل غافلگیری و فریب
- ۵- بزرگ‌نمایی شکست داعش در رسانه‌ها

از سویی دیگر از آنجا که دولت مردان سوری با مردم سر کار داشته پیشنهاد می‌شود برای کاهش و یا کم کردن نارضایتی در جامعه اقدامات زیر را انجام دهند:

- ۱- بالا بردن سطح رفاه مردم: مردم سوریه از نظر رفاهی در وضع بسیار نامطلوبی بسر می‌برند. دولت و دستگاه‌های اجرای باید در این زمینه فعالیت‌های شایانی انجام دهند.
- ۲- بالا بردن سطح سلامت جامعه: در کشور سوریه امکانات پزشکی و غیره بیشتر برای نظامیان می‌باشد و با کارتی که در اختیار دارند به‌صورت رایگان درمان صورت می‌پذیرد. این تفکر باید در کل جامعه نمود پیدا کند.
- ۳- بالا بردن سطح سواد جامعه

- ۴- رعایت حقوق شهروندی برای تمام مردم سوریه. در این زمینه در حالی که قریب به پنج سال از جنگ می‌گذرد اما هنوز مردم کرد شناسنامه ندارند و این در حالی است که این مردم ۹٪ درصد جمعیت سوریه را تشکیل می‌دهند.
- ۵- افزایش زیرساخت‌های کشور (ترابری، مخابرات، شبکه ماهواره و ارتباط جمعی)
- ۶- ایجاد فضای فرهنگی در جامعه مناسب با مذاهب موجود در سوریه

منابع:

- ۱- اسدی، علی‌اکبر (۱۳۹۳)؛ خیزش داعش و بحران امنیتی در عراق، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۲- آرزومانیان، راجیا و آکوپیان، آرمینه (۱۳۹۴)؛ داعش و جبهه النصره چگونه می‌جنگند، چاپ اول، تهران موسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور.
- ۳- بیات، حسین (تیرماه ۱۳۸۱)؛ اصول و قواعد رزم، تهران، انتشارات دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران، چاپ اول.
- ۴- پروژه شهید بروجردی «طرح کلی استراتژی دوم» (خرداد ۱۳۷۸)؛ قرارگاه حمزه سیدالشهداء (ع)، ستاد استان اصفهان.
- ۵- حسینی پور، سید نصرت (۱۳۹۵)؛ تهران، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری، دانشکده تربیت جهادی.
- ۶- جفیری ام‌الیوت و رابرت رجینالد (۱۳۷۸)؛ فرهنگ اصطلاحات سیاسی و استراتژیک، ترجمه میرحسین رئیس زاده، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- ۷- دانشکده افسری علوم پایه نظامی سپاه (۱۳۷۲)؛ اصول جنگ و کلیات قواعد اساسی رزم، تهران، انتشارات دانشکده،
- ۸- دانشکده پیاده (۱۳۸۵)، چریک و ضد چریک، تهران، فرماندهی آموزش نیروی زمینی سپاه پاسداران، ویژه دوره عالی پیاده، بی تا
- ۹- سیف‌الهی، رضا (تیرماه ۱۳۸۴)؛ بررسی شیوه‌ها و تاکتیک‌های نیروی زمینی آمریکا در جنگ سلطه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران.
- ۱۰- سایت اینترنتی <http://www.ido.ir>.
- ۱۱- شهبازی، عزیزاله و شهبابی، روح‌الله (۱۳۹۰)؛ کاربرد شیوه‌های تبلیغی در روند اجرای عملیات روانی و نقش روحیه ملی کشور مورد هجوم در کارایی یا عدم کارایی آن، تهران، فصلنامه سیاسی بین‌المللی.

- ۱۲- صمدی، محمدرضا (بهار ۱۳۷۶)؛ جنگ نامنظم، چریک و ضد چریک، جزوه درسی دانشکده افسری علوم پایه نظامی.
- ۱۳- عباسی، محسن (۱۳۹۵)؛ تهران، دانشگاه افسری و تربیت پاسداران، دانشکده تربیت جهادی.
- ۱۴- غفوری، مجید (زمستان ۱۳۷۹)؛ نقش و جایگاه الکترونیک در نبردهای امروزی، نشریه مرآت، اداره مخابرات و الکترونیک ستاد مشترک سپاه پاسداران، سال هشتم، شماره ۵۷.
- ۱۵- فضل‌اللهی، سعید (۱۳۹۵)؛ تهران، دانشگاه افسری و تربیت پاسداران، دانشکده تربیت جهادی.
- ۱۶- فیروزآبادی، سید حسن (زمستان ۱۳۹۳)؛ تکفیرهای داعش را بشناسیم، تهران، چاپ دهم، انتشارات دانشگاه دفاع ملی.
- ۱۷- فتحی، امین (۱۹۷۳ میلادی)؛ زبان اصلی فرهنگ و اصطلاحات نظامی، لبنان، بیروت.
- ۱۸- قربانی زواره، محمدحسین (تابستان ۱۳۹۴)؛ چریک در جنگ پارتیزانی، چاپ اول، تهران، انتشارات دافوس آجا.
- ۱۹- کاظمی، محمدحسن، شیخ عطار، رضا (تابستان ۱۳۷۱)؛ خرابکاری و ضد خرابکاری، جزوه درسی، انتشارات تحقیق و پژوهش علوم و فنون نیروی زمینی سپاه پاسداران، تهران.
- ۲۰- نصری، علیرضا (پاییز ۱۳۸۲)؛ کمین و ضد کمین، ستاد تدوین متون آموزشی، تهران.
- ۲۱- نخجوان، احمد (۱۳۱۷)؛ جنگ، چاپخانه فردین و برادر، تهران.
- ۲۲- هوشی سادات، سید محمد (۱۳۹۳)؛ داعش؛ میراث سیاسی غربی - عربی، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۲۳- محمدنژاد، میرعلی، نوروزی، محمدتقی (بهار ۱۳۸۱)؛ فرهنگ استراتژی، چاپ سوره، ناشر سنا، چاپ اول، تهران.
- ۲۴- یزدان فام، محمود (۱۳۸۲)؛ فرایند اثرگذاری عملیات روانی، فصلنامه عملیات روانی ۱.